

Odpowiedzialność producenta za produkt niebezpieczny – ryzyko producenta cz. I

Art. 449¹. § 1. Kto wytwarza w zakresie swojej działalności gospodarczej (producent) produkt niebezpieczny, odpowiada za szkodę wyrządzoną komukolwiek przez ten produkt.

§ 2. Przez produkt rozumie się rzecz ruchomą, choćby została ona połączona z inną rzeczą. Za produkt uważa się także zwierzęta i energię elektryczną.

§ 3. Niebezpieczny jest produkt nie zapewniający bezpieczeństwa, jakiego można oczekiwać, uwzględniając normalne użycie produktu. O tym, czy produkt jest bezpieczny, decydują okoliczności z chwili wprowadzenia go do obrotu, a zwłaszcza sposób zaprezentowania go na rynku oraz podane konsumentowi informacje o właściwościach produktu. Produkt nie może być uznany za nie zapewniający bezpieczeństwa tylko dlatego, że później wprowadzono do obrotu podobny produkt ulepszony.

Zasada odpowiedzialności z art. 449¹

Usytuowanie przepisów art. 449¹-449¹¹ KC pomiędzy normami o odpowiedzialności deliktowej a regułami określającymi wykonanie zobowiązań i skutki ich niewykonania, nie było przypadkowe i stanowiło wyraz przekonania, iż **odpowiedzialność** za szkodę wyrządzoną przez **produkt niebezpieczny** wykazuje swoiste cechy, nie pozwalające zakwalifikować jej jednoznacznie jako odpowiedzialności deliktowej czy kontraktowej. Pamiętać jednak należy, iż przepisy art. 449¹-449¹¹ KC w sposób odmienny od reguł ogólnych odpowiedzialności za szkodę *ex delicto* określają zakres szkody, za którą ponosi odpowiedzialność podmiot wprowadzający produkt do obrotu - art. 449² i 449⁷ KC i termin przedawnienia - art. 449⁸ KC.

Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt ponosi ten, kto ma wpływ na jego bezpieczeństwo, a zatem co do zasady jego **producent**, czyli wytwórca wyrobu finalnego. Ustawodawca wymaga jednak by był to podmiot, który wytworzył produkt **w zakresie swojej działalności gospodarczej**, a więc odpowiedzialność za produkt wyłączona jest w stosunku do podmiotów nieprofesjonalnych, hobbistów, eksperymentatorów czy podmiotów prowadzących niekomercyjne badania naukowe. Odpowiedzialność za produkt poniesie jego wytwórca także i w tym przypadku, gdy wprowadzenie do obrotu konkretnej rzeczy nastąpiło bezpłatnie w ramach akcji promocyjnej, w celach jego reklamy, dla zebrania opinii użytkowników, a nawet kiedy nie miało to charakteru komercyjnego, np. kiedy producent ofiarował go na cel społeczny, jeśli tylko normalnie produkt taki wytwarza w ramach swej działalności gospodarczej, a jego zbycie w

okolicznościach konkretnego przypadku pozostawało w związku z zakresem tej działalności. Nie jest przy tym istotne, w jakim rozmiarze działalność taka jest prowadzona, ani czy jest ona zgodna z prawem, w szczególności czy producent ma wymagane koncesje, zezwolenia.

Zgodnie z art. 449⁴ KC przyjmuje się **domniemanie**, że produkt niebezpieczny, który spowodował szkodę, został wytworzony i wprowadzony do obrotu w zakresie działalności gospodarczej producenta. Na warunkach oznaczonych w art. 449⁵ KC wprowadzającym do obrotu produkt niebezpieczny może być też **importer**, a na równi z producentem odpowiada też wytwórca materiału, surowca albo części składowej produktu, a nawet ten, kto w zakresie swojej działalności gospodarczej zbył produkt niebezpieczny oraz kto podaje się za producenta przez umieszczenie na produkcie swojej nazwy, znaku towarowego lub innego oznaczenia odróżniającego.

Przesłanki odpowiedzialności z art. 449¹.

Przesłankami odpowiedzialności przewidzianej w w/w artykule są:

1. szkoda,
2. wyrządzona przez produkt niebezpieczny, wytworzony w zakresie działalności gospodarczej producenta oraz
3. łączący je związek przyczynowy.

W treści przepisu art. 449¹ § 1 użyto pojęcia "szkoda" w jego ogólnym znaczeniu. Tym samym - co do zasady - obowiązek odszkodowawczy obejmuje naprawienie wszelkich uszczerbków, zarówno majątkowych, jak i niemajątkowych wyrządzonych przez produkt niebezpieczny. Zgodnie z treścią art. 361 § 2, szkoda może wystąpić w dwóch postaciach: straty, jaką poszkodowany poniósł w wyniku zdarzenia szkodzącego (*damnum emergens*) oraz niezyskanych przez niego korzyści (*lucrum cessans*). Uwzględnienie obu postaci szkód wyraża zasadę pełnego odszkodowania. Odstępstwa od tej zasady wynikają zarówno z reguł o charakterze ogólnym, jak i rozwiązań przyjętych w przepisach w/w tytułu w odniesieniu do szkody na mieniu.

Szkoda, której naprawienia może domagać się poszkodowany na podstawie przepisów Tytułu VI¹, musi być "wyrządzona przez produkt niebezpieczny". Pojęcie produktu niebezpiecznego nie zostało w ustawie zdefiniowane. Odsyłając do szczegółowych uwag zawartych w pkt. V komentarza do niniejszego artykułu, należy przyjąć, że produktem jest każda rzecz ruchoma (art. 45) także wówczas, gdy poprzez jej połączenie stała się częścią składową innej rzeczy ruchomej lub nieruchomości (art. 47 § 2 kc), a także zwierzęta i energia elektryczna (por. *C. Żuławska*, w: *Komentarz 2009*, I, s. 652).

Przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej producenta za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny jest normalny związek przyczynowy. Odsyłając w tym miejscu do ogólnych uwag poświęconych związkowi przyczynowemu, które znajdują w odniesieniu do tego rodzaju odpowiedzialności pełne zastosowanie, należy wskazać na szczególne kwestie dotyczące zagadnień kauzalnych w obszarze zjawiska "wyrządzenia szkody przez produkt niebezpieczny". Pierwsze, pojawiające się zagadnienie, dotyczy prawnej doniosłości relacji przyczynowej pomiędzy szkodą a wprowadzeniem produktu niebezpiecznego do obrotu, które to zdarzenie objęte jest domniemaniem przewidzianym w art. 449⁴. Dla bytu odpowiedzialności producenta istotne jest bowiem to, aby produkt niebezpieczny został wprowadzony do obrotu. Zdarzenie to ma - z punktu widzenia odpowiedzialności producenta - charakter graniczny. Powoduje powstanie jego odpowiedzialności odszkodowawczej w przypadku, gdy produkt wprowadzony przezeń do obrotu wyrządzi szkodę. Jednakże, z punktu widzenia wyrządzenia przez produkt niebezpieczny szkody, wprowadzenie go do obrotu jest zdarzeniem obojętnym. Należy bowiem wskazać, iż produkt niebezpieczny może znaleźć się we władaniu konsumenta i wyrządzić mu szkodę wbrew woli producenta, np. w konsekwencji kradzieży, a następnie sprzedania prototypu. W świetle powyższego, wprowadzenie produktu do obrotu jest zdarzeniem kauzalnie obojętnym, choć należy wskazać, iż w praktyce mieści się ono zazwyczaj wśród przyczyn, których prawną doniosłość można uzasadniać wyłącznie na gruncie teorii równowartości warunków (*conditio sine qua non*). Dlatego też należy przyjąć, że z punktu widzenia powstania obowiązku odszkodowawczego i jego rozmiaru prawnie doniosłe jest powiązanie kauzalne pomiędzy zdarzeniem wywołanym przez produkt niebezpieczny (wypadek - np. wybuch telewizora) a wyrządzoną przezeń szkodą. Aby można było przyjąć odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, wskazane powyżej powiązanie kauzalne winno spełniać kryteria adekwatności. Na poszkodowanym spoczywa ciężar dowodu owych elementów łańcucha kauzalnego oraz ich adekwatnych powiązań (zob. wyr. SA w Warszawie z 4.11.2008 r., I ACa 526/08, niepubl.). Należy wszakże zwrócić uwagę na fakt, iż poszkodowanego nie obciąża obowiązek wykazywania przyczyny, która spowodowała zdarzenie wywołane przez produkt niebezpieczny, a którego normalnym następstwem była szkoda, w tym znaczeniu, że nie ciąży na nim obowiązek wykazywania wadliwości czy też niebezpiecznych cech produktu. Skoro bowiem produkt, który nie jest niebezpieczny z natury rzeczy, nagle wyrządza szkodę podczas normalnego użycia go przez poszkodowanego, należy uznać, że przyczyną powstania uszczerbku - *res ipsa loquitur* - była niebezpieczna właściwość tegoż produktu.

Podmiotowy zakres odpowiedzialności, czyli kto ponosi odpowiedzialność za produkt niebezpieczny

Jeśli chodzi o zakres podmiotowy, to po myśli w/w artykułu odpowiedzialność ponosi producent, a więc ten, kto w zakresie swojej działalności gospodarczej wytwarza produkt niebezpieczny.

Pojęcie producenta zostało zdefiniowane w § 1 w/w artykułu poprzez odniesienie do kryterium wytwarzania produktów w ramach prowadzenia działalności gospodarczej. Nowelizacja KC wprowadziła przepis definiujący pojęcie przedsiębiorcy. Zgodnie z art. 43¹, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Dla określenia pojęcia działalność gospodarcza, można posiłkowo odwołać się do definicji zawartej w art. 2 SwDzGospU, zgodnie z którym działalnością gospodarczą jest zarobkowa "działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły", pamiętając wszakże o tym, iż definicja ta ma charakter administracyjnoprawny. W odniesieniu do szkód wyrządzonych przez produkt niebezpieczny przed 21.8.2004 r. znajdzie zastosowanie art. 2 ust. 1 PrGosp, a w odniesieniu do szkód wyrządzonych przed 1.1.2001 r. art. 2 ust. 1 GospU. Pomimo zmian redakcyjnych w przepisach powołanych ustaw, istotą działalności gospodarczej jest prowadzenie aktywności w wymienionych powyżej zakresach (poszerzona w nowej ustawie o działalność zawodową, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły) na rachunek własny lub we własnym imieniu i w celach zarobkowych (zawodowo). Tym samym producentem jest podmiot (przedsiębiorca) wytwarzający w ramach swojej działalności gospodarczej produkt, który stanowi efekt jego działalności (zob. *J. Kuźmicka, Odpowiedzialność za szkodę*, s. 200-201).

Producent ponosi odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez produkt niebezpieczny komukolwiek, a więc zarówno podmiotom, z którymi łączy go stosunek prawny, jak i podmiotom postronnym (zob. *J. Kuźmicka, Odpowiedzialność za szkodę*, s. 211-212). Powstaje wszakże pytanie, czy uprawnionymi do odszkodowania są wszelkie podmioty prawa, co wynikałoby z użytego w treści art. 449¹ § 1 zwrotu "(...) odpowiada za szkodę wyrządzoną komukolwiek (...)". Wykładnia kolejnych przepisów w/w tytułu, a zwłaszcza przepisów art. 449², wskazuje, iż uprawnionymi są - co do zasady - wyłącznie osoby fizyczne. Trudno bowiem przyjąć - wobec ograniczenia odpowiedzialności za szkody na mieniu do przypadków, gdy rzecz zniszczona lub uszkodzona należy do rzeczy zwykle przeznaczonych do osobistego użytku i w taki sposób była wykorzystywana przez poszkodowanego - by normę tę można było zastosować do osób prawnych, a ponadto, by produkt niebezpieczny mógł wywołać takie uszczerbki niemajątkowe, które dałoby się odnieść do sfery majątkowej ochrony dóbr osobistych osób prawnych (por. *M. Jagielska, Odpowiedzialność*, s. 49; *taż*, w: *System PrPryw*, t. 6, s. 893 i nast., a także *Z. Gawlik*, w: *Kidyba, Komentarz KC 2010*, III, s. 520). Argumentację tę wzbogaca także nowelizacja KC, ograniczająca pojęcie konsumenta wyłącznie do osób fizycznych (art. 22¹).

Mimo iż uprawnionym jest - w myśl w/w artykułu - każdy, komu produkt niebezpieczny wyrządza

szkodę, to jednak ustawodawca definiując produkt niebezpieczny (art. 449¹ § 3), odwołuje się do pojęcia konsumenta. Konsumentem jest zaś osoba fizyczna, która dokonując czynności prawnej z przedsiębiorcą, nabywa produkt, w celu niezwiązanym bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową (por. art. 22¹ KC). W tym ujęciu konsumentami są także podmioty profesjonalne - jeżeli ich wyłącznym celem nabycia produktu jest realizacja zadań niepolegających na prowadzeniu działalności gospodarczej.

Pojęcie produktu niebezpiecznego

Zgodnie z § 2 w/w artykułu, przez produkt rozumie się rzecz ruchomą, chociażby została połączona z inną rzeczą, a także zwierzęta, które nie są - zgodnie z treścią art. 1 ustawy z 21.8.1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz.U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 ze zm.) - rzeczami, ale do których stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy, i energię elektryczną. Zgodnie z treścią § 3 w/w artykułu, pojęcie "produkt niebezpieczny" zostało ukształtowane według kryteriów obiektywnych. Jest więc nim produkt niezapewniający bezpieczeństwa, jakiego można oczekiwać z uwzględnieniem normalnego - w świetle sposobu prezentacji i podanych konsumentowi informacji o właściwościach - użycia produktu w chwili jego wprowadzenia do obrotu. "Normalne użycie" oznacza użycie typowe, a więc zgodne z przeznaczeniem rzeczy, na jakie w sposób uzasadniony można liczyć w okolicznościach odnoszących się do korzystania z danego produktu (por. art. 6 dyrektywy 1985/374/EWG). Tak zwane kryterium poziomu oczekiwań bezpieczeństwa produktu odniesione być powinno do poziomu przeciętnego konsumenta.

Przy ocenie niebezpieczeństwa produktu, czynionej w szczególności przez pryzmat kryteriów prezentacji i podanych do wiadomości konsumentów informacji o produkcie, należy zwrócić uwagę na różnicowanie ujawniające się pomiędzy sytuacją szkody wyrządzonej nabywcy produktu a szkody wyrządzonej osobie trzeciej (por. *Z. Banaszczyk, P. Granecki, Produkt niebezpieczny per se*, s. 780). W pierwszej z podanych sytuacji, dodatkowymi elementami oceny kryterium uzasadnionego "poziomu oczekiwania bezpieczeństwa produktu" mogą być bowiem: cena, wiedza o możliwych do nabycia zróżnicowanych modelach produktu, dostępność dodatkowego wyposażenia itp. Jeżeli więc nabywca podejmuje decyzję o nabyciu droższego, bo wyposażonego w dodatkowe opcjonalne wyposażenie zabezpieczające, modelu samochodu, to zaostreniu z punktu widzenia odpowiedzialności producenta ulega kryterium uzasadnionego "poziomu oczekiwania bezpieczeństwa produktu". Wydaje się to natomiast niemożliwe w odniesieniu do szkód wyrządzonych osobom trzecim. Poza treścią § 3 w/w artykułu dla oceny pojęcia "produkt niebezpieczny" celowe wydaje się odniesienie do definicji produktu bezpiecznego zawartej w ustawie z 12.12.2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz.U. Nr 229, poz. 2275 ze zm.). Zgodnie z art. 4 ustawy, "produktem bezpiecznym jest produkt, który w zwykłych

lub innych, dających się w sposób uzasadniony przewidzieć, warunkach jego używania, z uwzględnieniem czasu korzystania z produktu, a także, w zależności od rodzaju produktu, sposobu uruchomienia oraz wymogów instalacji i konserwacji, nie stwarza żadnego zagrożenia dla konsumentów lub stwarza znikome zagrożenie, dające się pogodzić z jego zwykłym użytkowaniem i uwzględniające wysoki poziom wymagań dotyczących ochrony zdrowia i życia ludzkiego".

Przepisy ustawy o ogólnym bezpieczeństwie produktów wyznaczają standardy bezpieczeństwa, wyznaczając m.in. administracyjne powinności producenta. Wykazanie przez producenta spełnienia tych powinności nie oznacza automatycznego zwolnienia go od odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny. Natomiast ich niewykonanie jest równoznaczne z przyjęciem naruszenia wymagań standardów bezpieczeństwa, co przesądzi o niebezpiecznym charakterze produktu (por. *Łętowska, Ochrona 2001, s. 138*).

O niebezpieczeństwie produktu decydują, zgodnie z treścią § 3 w/w artykułu, "okoliczności z chwili wprowadzenia go do obrotu".

Zgodnie z § 3 zd. 2 w/w artykułu, o tym, czy produkt jest bezpieczny, decydują okoliczności z chwili wprowadzenia go do obrotu.

Zgodnie ze zdaniem ostatnim § 3 w/w artykułu, produkt nie może być uznany za niebezpieczny tylko dlatego, że później wprowadzono do obrotu produkt ulepszony. Wprowadzony do obrotu w danym momencie produkt nie może być także oceniony jako niebezpieczny tylko z tego powodu, że ustalono możliwość osiągnięcia w tym momencie wyższego poziomu bezpieczeństwa lub dostępność innych produktów stwarzających niższy stopień zagrożenia dla konsumentów (por. art. 4 ust. 2 ustawy o ogólnym bezpieczeństwie produktów).

Fakt, iż szkoda została wyrządzona przez produkt uznany za niebezpieczny, nie oznacza, iż produkt ten jest wadliwy. Zakresy obu pojęć nie są bowiem tożsame, co nie wyklucza ich częściowego pokrywania się, uzasadniającego przewidziany w art. 449¹⁰ zbieg podstaw odpowiedzialności odszkodowawczej.

Ciężar dowodu, iż szkoda została wyrządzona przez produkt niebezpieczny, spoczywa na poszkodowanym. Jednakże poszkodowany nie musi wykazać niebezpiecznej właściwości produktu. Zgodnie z ogólną regułą określającą ciężar dowodu (art. 6) poszkodowany winien wykazać adekwatny związek przyczynowy pomiędzy normalnym użyciem produktu a doznanym uszczerbkiem (por. *Z. Strus, Odpowiedzialność za szkodę, s. 29; C. Żuławska, w: Komentarz 2009, I, s. 657*).

Opracowano na podstawie:

- 1. Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1-449¹⁰. Tom I red. prof. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski, Rok wydania: 2011, Wydawnictwo: C.H.Beck, Wydanie: 6,**

2. Kodeks cywilny. Komentarz, red. prof. dr hab. Edward Gniewek, Rok wydania: 2010

Wydawnictwo: C.H.Beck, Wydanie: 4